

Додаток 7. 10 фокус-груп з зацікавленими сторонами по пріоритетним видам економічної діяльності

Контекст та мета діяльності

Проектна діяльність з проведення фокус-груп здійснювалась як аналітичний компонент з метою:

- **верифікувати та доповнити** дані, отримані на попередніх етапах (кабінетного аналізу та соціологічного опитування 1 040 ветеранів і 120 роботодавців);
- **виявити секторні бар'єри**, кадрові та освітні прогалини, регуляторні обмеження;
- **сформулювати практичні рекомендації** для державної політики, місцевих стратегій, програм зайнятості та професійного навчання

для визначення потенціалу реінтеграції українських ветеранів та учасників російсько-української війни на зелений ринок праці, якій відкриває нові можливості для залучення в Україну іноземних інвестицій.

Фокус-групи проводилися за секторальною ознакою – відповідно до **пріоритетних напрямів економічної діяльності**, що визначені на основі попереднього аналізу та узгоджені з метою дослідження. Структура фокус-груп дозволила поєднати **якісний експертний аналіз із польовим досвідом учасників**, що представляли ключові зацікавлені сторони.

Цільова аудиторія

Органи державної влади відповідальні за політику і секторальний розвиток, громади, бізнес, об'єднання ветеранів, заклади освіти та науки, громадські експертні організацій.

Графік проведення та формат

10 червня (гібридний формат, м. Київ) - Транспорт та інфраструктура: стан і перспективи створення зелених робочих місць

11 червня, (онлайн) - Зелені робочі місця у сфері водного господарства та управління водними ресурсами

13 червня (гібридний формат, м. Київ) - Зелені робочі місця у сфері рекультивації земель та відновлення територій

17 червня (гібридний формат, м. Київ) - Енергоефективність, ВДЕ та більш чисте виробництво

19 червня (гібридний формат, м. Одеса) - Екологічні будівельні продукти

20 червня (гібридний формат, м. Одеса) - Сталий туризм

24 червня (очно/онлайн, м. Київ) - Розмінування земельних та лісових ділянок, будівель та споруд

Інформаційна підтримка проведення заходів

Було офіційно залучено до співпраці:

центральні органи виконавчої влади: Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство у справах ветеранів, Міністерство економіки України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство оборони України, Державна служба зайнятості, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Державне агентство розвитку туризму України, Державна служба надзвичайних ситуацій, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, Рубіжанська міська військова адміністрація;

державні установи: ДП «Ліси України», Одеська державна академія будівництва і архітектури, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, ДП «НІРІ», Національний університет біоресурсів і природокористування України, Оператор

протимінної діяльності «Вільний Шлях Є», НПП «Карпатський», НПП «Куяльницький», НПП «Подільські товтри»;

органи місцевого самоврядування: Київська міська державна адміністрація та підпорядковані їй підприємства: КП «Укрзалізниця», КП «Київпастранс», КП «Київський метрополітен»;

бізнес асоціації: Торгово-промислова палата України, Асоціація водоканалів України, Конфедерація будівельників України, Європейська Бізнес Асоціація, Асоціація міст України, Асоціація малих міст України, Всеукраїнська асоціація громад, Національна Асоціація Добувної Промисловості України, Українська Асоціація учасників ринку електромобілів, Всеукраїнська дорожня Асоціація; Асоціація управління відходами, Асоціація переробки відходів України, Федерація металургів України, країнська асоціація відновлюваної енергетики, Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, Туристична асоціація України, Українська асоціація гуманітарного розмінування, Оператор протимінної діяльності

«Вільний Шлях Є»

підприємства, неурядові організації: ТОВ "Укрбіотал", ТОВ «Акваполімер Інжиніринг», УКРВТОРМА, ГО «Час дії», ГО «Турбота ВМСУ», БО БФ "МІЖНАРОДНИЙ РУХ ЄДНОСТІ", FSC – Україна, Федерація органічного руху, ГО "Всеукраїнське об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО", Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь, Українська аграрна конфедерація, Громада рибалок України, Українське товариство мисливців і рибалок,

Основними каналами комунікації стали офіційні листи-звернення із проханням сприяти поширенню інформації щодо залучення до участі в роботі фокус-груп серед підпорядкованих структур та розміщення інформаційних повідомлень на доступних ресурсах та розміщенні на власних інтернет ресурсах анонси-повідомлень:

ВГО “Жива планета” <https://livingplanet.org.ua/novuny/zeleni-robochi-mistsya-zaproshuemo-na-fokus-grupi-u-cherвні>

Фейсбук <https://www.facebook.com/livingplanet.ua>

Питання під час дискусії

Прохання учаснику підготуватись до дискусії по питанням які зазначені вище як основні завдання проєктної діяльності. Ми будемо вдячні за сформовані рекомендації від учасників щодо заходів яких необхідно вжити для підтримки зеленої трансформації бізнесу, залучення інвестицій та реінтеграції ветеранів на зелений ринок праці.

Для уточнення рекомендацій модератором фокус-групи можуть бути задані такі питання:

1) Роботодавцям

- Як оцінюється потенціал створення зелених робочих місць за вашим видом економічної діяльності?
- Що необхідно зробити для збільшення потенціалу?
- Чи плануєте ви розвивати виробництво?
- Чи працевлаштовували ви ветеранів? Який досвід?
- Які компетенції вам найбільш важливі?
- Чи готові ви до впровадження програм з адаптації ветеранів?

2) Органам влади, освітнім та науковим закладам

- Які основні виклики у зеленій трансформації економіки?
- Які програми і проєкти ініційовані для підтримки зеленої трансформації економіки?
- Які основні виклики у забезпеченні ветеранів роботою?
- Чи адаптовані державні програми до реальних потреб ринку праці?
- Як можна покращити підготовку кадрів для зеленої економіки?

3) Ветеранам (представникам об'єднань ветеранів)

- Як ви оцінюєте свій досвід пошуку роботи після служби?
- Чи відчуваєте ви дискримінацію на ринку праці?
- Які сфери діяльності вам здаються найбільш привабливими?
- Що вам потрібно для комфортного входу в нову професію?

4) Громадським експертним організаціям

- Які сектори та професії у сфері зеленої економіки є найбільш перспективні для України?
- Як покращити інтеграцію ветеранів у ці сектори?
- Які бар'єри для сталого розвитку в Україні?

Огляд фокус-груп

Проведені фокус-групи дозволили виявити як загальносекторальні тенденції, так і специфічні інсайти у кожному з пріоритетних напрямів:

1. Транспорт та інфраструктура [https://livingplanet.org.ua/novuny/transport-ta-infrastruktura-stan-i-perspektivi-stvorenniya-zelenikh-robochikh-mists?utm_source=chatgpt.com](https://livingplanet.org.ua/novyny/transport-ta-infrastruktura-stan-i-perspektivi-stvorenniya-zelenikh-robochikh-mists?utm_source=chatgpt.com)

Учасники (18 експертів): представники Державної служби зайнятості, Охтирської міської ради, НТУ, НУ кораблебудування ім. Макарова, ДП “Націнститут розвитку інфраструктури”, Київавтодор, Київський метрополітен, ГО “Час дії”, ТОВ “Проектне бюро BASIS”.

- **Контекст та пов’язання з ЄС:** Оновлення Нацтранспортної стратегії до 2030 р. та інтеграція до TEN-T / ЄЗК ставить зелену мобільність у центр відновлення
- **Фокус на «зелений» дизайн та стандарти:** Підтримано урядову Стратегію мобільності зі зниження викидів транспорту на 90% до 2050 р. Потрібне відпрацювання **зелених технічних стандартів**, як от екодизайн транспортних проєктів
- **Співпраця з університетами та державною службою зайнятості:** Ідеальне поєднання професійної освіти в університетах та держслужб — модель успішного секторального підходу до розвитку кадрового потенціалу .
- **Необхідність інфо-кампаній для інтеграції ветеранів:** Учасники наголосили на потребі чітких роз’яснень щодо вакансій у зеленому транспорті, рівня оплати та умов — необхідна цілеспрямована інформаційна кампанія.
- **Адаптивні умови праці:** Особливу увагу звертали на інклюзивність, психологічну підтримку та адаптований графік – важливі для ефективної адаптації ветеранів в умовах громадського транспорту та метрополітену.
- **Збитки та реконструкція:** Сектор сильно постраждав від війни — скоординована відбудова інфраструктури (доріг, залізниць, метро) відкриває «чіткий» простір для створення зеленої зайнятості та відновлення.
- **Інтеграція з ЄС через TEN-T і зелений курс:** Підтримка проєктів, що відповідають стандартам ЄС — критичний фактор для доступу до фінансування та міжнародних грантів.

Учасники наголосили на значному потенціалі зеленого будівництва та розумної мобільності для післявоєнного відновлення. Електрифікація залізниць, модернізація дорожньої інфраструктури, розвиток низьковуглецевого громадського транспорту та стійкої логістики можуть створити десятки тисяч робочих місць. Водночас перешкодами залишаються відсутність зелених стандартів, дефіцит технічних кадрів і слабкі вимоги в державних закупівлях.

Потенціал: понад 210 000 зелених робочих місць

- Ветерани мають прямий досвід у сфері транспорту/логістики (810 заявок).

Потреба:

- чіткі **технічні стандарти** зеленого проектування (екодизайн, екологічна сертифікація, плани електрифікації доріг та пільг для підприємств, таких як "Укрзалізниця", яка має понад 11 000 працівників на фронті, з яких 1 570 вже повернулись до роботи);
- економічна адаптація — **інклюзивні умови праці** та інформаційна підтримка ветеранів;
- **координація між університетами, держслужбами та сектором** для формування кадрового резерву;
- **інтеграція до інфраструктури ЄС** — через TEN-T та політики ЄЗК..

2. Водопостачання та водовідведення <https://livingplanet.org.ua/novuny/zeleni-robochi-mistsya-u-sferi-vodnogo-gospodarstva-ta-upravlinnya-vodnimi-resursami>

Учасники: представники водоканалів, місцевих громад, екологічних експертних організацій, освітніх закладів та громадських ініціатив, що працюють над відновленням водної інфраструктури.

Критичні водні системи суттєво постраждали від війни. Учасники відзначили потребу в децентралізованих кліматостійких рішеннях і природоорієнтованій інфраструктурі (водно-болотні угіддя, буферні зони, інфільтраційні конструкції, інтелектуальні лічильники). Успішні громади вже впроваджують локальні водогони з енергоощадними технологіями.

Контекст та ключові заклики:

- **Кліматостійка децентралізація систем водопостачання** — учасники підкреслили потребу в еко-рішеннях: **одержання незалежного, локального водогону** із цифровим контролем водоспоживання та обліку.
- **Природоорієнтовані технології:** застосування **боліт, біофільтраційних буферних зон**, затоки для очищення, які не лише відновлюють довкілля, але й створюють стабільні робочі можливості в районних сервісах.
- **Висока запитуваність фахівців по ремонтним роботам:**
 - Відновлення пошкоджених водопровідних мереж.
 - Зменшення втрат та витоків (leakage control).
 - Модернізація очисних споруд та встановлення інтелектуальних лічильників.
- **Інституційні проблеми:**
 - Фрагментоване управління водоканалами.
 - Відсутність сучасних навчальних програм та тренінгових центрів для інженерів і техніків.
 - Готовність до співпраці: 42 % постачальників комунальних послуг готові приймати стажерів/ветеранів.

Потенціал: приблизно 90 000–120 000 робочих місць

- Потреба у фахівцях для заміни труб, зменшення втрат води, очищення стічних вод.
- 42% роботодавців готові приймати стажистів/ветеранів.
- **Значні можливості для залучення ветеранів у зелений сектор:**
 - через енергозберігаючі технології та цифровізацію;
 - практичну участь у природоорієнтованих рішеннях (болота, біофільтри);
 - та стратегічне створення кластерів на місцевому рівні, об'єднуючи бізнес, університети, громади та посадовців.

Бар'єри: фрагментоване управління, відсутність сучасних навчальних програм.

3. Рекультивация земель і відновлення територій

<https://livingplanet.org.ua/novuny/zeleni-robochi-mistsya-u-sferi-rekultivatsiji-zemel-ta-vidnovlennya-teritorij>

Учасники: представники територіальних громад, Держгеокадастру, екологічних організацій, аграрних підприємств, освітніх закладів, а також ветерани з досвідом саперних, інженерних і логістичних підрозділів.

Війна призвела до масштабного забруднення територій України: понад 200 млн тонн будівельних відходів, мінування, руйнування ґрунтового покриву, токсичне забруднення, знищення рослинності та ерозія. Учасники відзначили потребу у системному підході до відновлення земель з урахуванням сучасних технологій і участі громад. Акцент зроблено на створенні пілотних проєктів з використанням біотехнологій, фіторе mediaції, цифрового моніторингу, а також на важливості залучення ветеранів до цих процесів.

Контекст та ключові заклики:

- **Зелене відновлення пошкоджених територій:** необхідне впровадження природоорієнтованих рішень — фіторе mediaції, органічних добрив, мікробіологічного очищення, що водночас відновлюють довкілля та створюють нові робочі місця.
- **Інноваційні рішення:** застосування цифрового картування забруднених зон, дронів, дистанційного моніторингу, модульних теплиць і енергоефективних культур для покращення ґрунтів.
- **Локалізація рішень:** створення розсадників, кооперативів, дослідницьких господарств як екосистемного типу підприємств на місцях.
- **Ветерани як рушійна сила:** ветерани з аграрним або інженерним досвідом можуть ефективно долучатися до технічних робіт, а також дистанційного планування, моніторингу й управління. Передбачено можливість створення ветеранських бригад для виконання рекультиваційних завдань.

Потенціал: приблизно 100 000–130 000 робочих місць

- Попит на фахівців у сферах землеустрою, агроєкології, ґрунтознавства, екологічної інженерії, цифрового моніторингу.
- Широкі можливості для залучення ветеранів:
 - у польових роботах — розмінування, технічна рекультивація;
 - у зеленому агробізнесі — вирощування ґрунто відновлювальних культур;
 - у цифрових службах — ГІС-моніторинг, картографування, планування.

Інституційні бар'єри:

- Застаріле законодавство щодо поводження з деградованими й забрудненими територіями.
- Відсутність національної програми з рекультивації та єдиної бази постраждалих земель.
- Недостатня інтеграція громад у процеси планування, нестача сучасних освітніх програм і міжвідомчої координації.

Рекомендація: Необхідно розробити національну програму з відновлення деградованих територій із залученням місцевих громад і ветеранів, орієнтовану на застосування природоорієнтованих та цифрових рішень. Програма має включати систему професійного навчання, створення пілотних кластерів рекультивації та оновлення нормативно-правової бази відповідно до європейських стандартів.

4. Енергоефективність та більш чисте виробництво

<https://livingplanet.org.ua/novuny/bilsh-chiste-virobnitstvo-i-vde-stvorennnya-zelenikh-robochikh-mists-ta-reintegratsiya-veteraniv>

Учасники:

органи державної влади: Апарат Ради національної безпеки і оборони України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державний центр зайнятості України;

органи місцевого самоврядування: Управління соціального захисту населення Рубіжанської міської військової адміністрації Сєвєродонецького району Луганської області; заклади освіти і науки: Національний транспортний університет, Національний університет водного господарства та природокористування, незалежні консультанти та фахівці (self-employed);

інші організації: Програма розвитку ООН в Україні, Центр ресурсоефективного та чистого виробництва.

Учасники дискусії зосередились на ключових викликах і можливостях для створення зелених робочих місць у сфері енергоефективності, відновлюваної енергетики та більш чистого виробництва, з особливим акцентом на інтеграцію ветеранів у нові професії, необхідність адаптивного навчання, розвиток локальних ініціатив і впровадження державних та бізнес-практик, які відповідають цілям Європейського Зеленого курсу.

Універсальний сектор для всіх регіонів України. Пріоритети — термомодернізація будівель, встановлення теплових насосів, декарбонізація виробництва. Пілотні моделі на базі муніципальних контрактів демонструють можливість створення тисяч технічних робочих місць.

Потенціал: понад 150 000 робочих місць

- Високий попит на екологічних інспекторів і енергоменеджерів.
- Ветерани з технічним досвідом можуть бути перекваліфіковані: 1 455 заявок — виробництво, 483 — будівництво.

Рекомендація: Впровадити податкові пільги, програми сертифікації енергоаудиторів, розширити доступ до професійної перепідготовки, детальніше:

1. Відновлювана енергетика (ВДЕ) має значний потенціал завдяки природним ресурсам сонця, вітру та біомаси. Водночас для реалізації проєктів необхідно усунути інфраструктурні бар'єри — передусім нестачу накопичувачів енергії та мережевих можливостей. Особливої уваги потребує створення фінансових інструментів підтримки, зокрема грантових програм, доступного кредитування, податкових пільг, які можуть стати частиною окремого напрямку «Фінансування ВДЕ» у проєктних портфелях держави.
2. Розвиток зелених робочих місць у сфері ВДЕ доцільно поєднувати з програмами рекультивації деградованих та забруднених територій, що дозволить відновлювати екосистеми, ліквідовувати наслідки бойових дій та створювати робочі місця на перехідному етапі.
3. Реінтеграція ветеранів у зелену економіку має базуватись на індивідуальному підході з урахуванням психофізіологічного стану. Перспективними напрямами є дистанційна зайнятість, моніторинг, аналітика, управління дронами, а також впровадження програм психологічної підтримки й адаптації.
4. Підготовка кадрів є ключовим чинником для сталого розвитку ВДЕ. Необхідно масштабувати освітні та професійні програми — зокрема з монтажу СЕС, енергетичного аудиту, технічного обслуговування установок, екологічного моніторингу. Це дозволить ветеранам та іншим вразливим групам швидко опанувати актуальні професії.
5. Конкурентна заробітна плата у зелених секторах має бути пріоритетом державної політики зайнятості. Вона повинна забезпечувати довгострокову мотивацію для переходу від військової служби до цивільного працевлаштування.
6. Для ефективного впровадження найкращих доступних технологій та методів управління (НДТМ) потрібна інституційна взаємодія між органами державної влади, бізнесом, освітніми закладами та громадським сектором. Координація має включати спільне планування навчальних програм, розробку стандартів професійних компетентностей і механізмів працевлаштування.

7. Урядова політика має орієнтуватися на впровадження НДТМ та підтримку екоіндустріальних парків, як основи для технологічного оновлення енергетики й формування стійкої інфраструктури.
8. Інформування цільових груп, зокрема ветеранів, про можливості працевлаштування у ВДЕ та доступні форми підтримки залишається слабким. Потрібно активізувати комунікацію через онлайн-платформи, ветеранські хаби, кар'єрні консультанти, а також передбачити розділи з економічними регламентами і відкритими проєктами на профільних цифрових платформах.

5. Зелене будівництво

<https://livingplanet.org.ua/novuny/zelene-budivnitstvo-vikliki-mozhlivosti-ta-kadri-dlya-vidnovlennya-ukrajini>

Учасники: представники Міністерства розвитку громад та територій України, Державної інспекції архітектури та містобудування України, Державного центру зайнятості, Національного транспортного університету, ДП «Науково-дослідний інститут проєктування», ТОВ «Калушський трубний завод», ТОВ «ЕЛЬПЛАСТ-ЛЬВІВ», ТОВ з П «Хенкель Баутехнік Україна», ТОВ «ТЕРВІКНОПЛАСТ», ДП «КАПАРОЛ УКРАЇНА», ТОВ «Виробнича компанія «ПОЛПЛАСТ», ТОВ «Кнауф Гіпс Київ», ТОВ «БЕТОН КОМПЛЕКС», ТОВ «БУДМОЛ ЦЕНТР», ТОВ «ЗАВОД СТЕКО».

Під час дискусії були презентовані проєкти повторного використання дитячого садочку і школи. Клас енергоефективності будівель які запроєктовані у відповідності до стандарту зеленого будівництва - А. Проєкти розроблені на замовлення Мінвідновлення, зареєстровані і завантажені до Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ). Наявні зелені проєкти повторного використання які просуваються зокрема через "Архітектурний навігатор" – цифровий каталог перевірених архітектурних рішень дозволять зекономити громадам до 80% на проєкт та відбудувати швидко і якісно, турбуючись про майбутні покоління.

Потенціал: близько 75 000 робочих місць

Прогалини: нестача внутрішнього ринку екотоварів (екоцемент, натуральна ізоляція).

Рекомендація: запровадити сертифікацію та поєднати гранти зі "зеленими" стандартами.

Контекст та ключові заклики:

- Зелене будівництво є стратегічним напрямом для відновлення України, що поєднує екологічну безпеку, енергоефективність та соціальну сталість. Його впровадження вимагає оновлення стандартів, гармонізації з європейським регулюванням, використання сертифікованих матеріалів і принципів циклічної економіки.
- Ринок праці у сфері будівництва потребує нових компетентностей, орієнтованих на зелені технології, цифровізацію процесів та міжнародні екологічні стандарти. Освіта має трансформуватися через дуальні формати, короткострокові практичні курси та співпрацю з бізнесом. Особливої уваги потребує створення умов для працевлаштування ветеранів.
- Існує значний кадровий дефіцит у будівельній галузі, особливо в регіонах, що зазнали найбільших руйнувань. Фахівці з практичними навичками у сфері екобудівництва, відновлюваних джерел енергії, управління відходами та безпеки праці стають критично важливими для реалізації програм відбудови.
- Значна частина руйнувань інфраструктури, зокрема соціальних об'єктів, створює попит на швидке, ефективне та безпечне будівництво з урахуванням екологічних підходів. Зелені проєкти повторного використання вже демонструють ефективність такого підходу.
- Майбутній Закон «Про засади зеленого відновлення України» закладають правову й інституційну основу для системного переходу до сталого будівництва. Йдеться про

чіткі критерії, доступ до зелених інвестицій і підтримку інноваційних рішень на місцевому рівні.

- Підприємства галузі демонструють готовність інвестувати у модернізацію та екологізацію виробництва, навіть у складних умовах. Зростає попит на локальну, сертифіковану й екологічну продукцію, що є позитивним сигналом для розвитку внутрішнього ринку.
- Зелені будівельні рішення можуть стати точкою зростання української економіки, поєднуючи потребу у відбудові з євроінтеграційними та кліматичними зобов'язаннями. Це відкриває нові можливості для інвесторів, інженерів, архітекторів, освітян і громад.

6. Екологічно будівельні продукти

<https://livingplanet.org.ua/novuny/ekologichna-budivelnna-produktsiya-mozhливosti-dlya-zelenogo-vidnovlennya-ukrajininim>

Учасники: представники Державної інспекції архітектури та містобудування України, Державного центру зайнятості, Управління соціального захисту населення Рубіжанської міської військової адміністрації Северодонецького району Луганської області, Одеської державної академії будівництва та архітектури, Національного транспортного університету, ДП «Науково-дослідний інститут проєктування», КП «Будова», ТОВ «СТІКОН», ТОВ «СТІКОН ІНЖЕНІРІНГ», ТОВ «ОРІЄНТИР-БУДЕЛЕМЕНТ», ГО «Зелений лист».

Учасники дискусії дійшли до консенсусу, що сектор екологічного будівництва та виробництва будівельних матеріалів є стратегічно важливим для сталого відновлення України та створення зелених робочих місць. В умовах євроінтеграції, зростання попиту на енергоефективні рішення і відбудову зруйнованої інфраструктури, цей сектор має потенціал для розвитку інноваційних професій, модернізації виробництва та адаптації ветеранів до нових професій.

Контекст та ключові заклики:

- **Підвищення обізнаності виробників будівельної продукції про екологічну сертифікацію та критерії екологічного маркування.** Часто українські виробники вже відповідають міжнародним вимогам, але не мають знань чи мотивації документально це підтвердити. Просвітницькі кампанії та технічна підтримка дозволяють формалізувати екологічну відповідність і вивести продукцію на ринок ЄС.
- **Розвиток національної системи підготовки кадрів для зеленого будівництва,** зокрема для виробництва екологічно сертифікованих будівельних матеріалів, розроблення екологічних продуктових декларацій (EPD), проєктування і реконструкцію енергоефективних зелених будівель. Особливо актуально впровадження модульних короткострокових програм для ветеранів і молоді.
- **Інфраструктурні проєкти за участі міжнародного фінансування мають враховувати українську специфіку виробництва,** щоб уникати дискримінаційних вимог у тендерній документації (наприклад, наявності 5 заводів). Важливо забезпечити рівні умови для локальних виробників через стандарти, адаптовані до українських реалій.
- **Реставрація та відновлення історичних будівель у зонах ЮНЕСКО (наприклад, в Одесі) має інтегрувати підходи зеленого будівництва.** Європейський досвід демонструє, що енергоефективність і збереження спадщини можна поєднати через інноваційні рішення та міжнародні партнерства.
- **Запровадження єдиної платформи даних про екологічно сертифіковані матеріали та виробників,** підтриманої державою та незалежними організаціями, дозволить пришвидшити перехід до сталих будівельних практик.

Потенціал: близько 75 000 робочих місць

Прогалини: нестача внутрішнього ринку екотоварів (екоцемент, натуральна ізоляція).

Рекомендація: запровадити сертифікацію та поєднати гранти зі "зеленими" стандартами.

7. Сталий туризм <https://livingplanet.org.ua/novuny/perspektivi-stvorennya-novikh-zelenikh-robochikh-mistsya-u-sferi-stalogo-turizmu>

Учасники:

органи державної влади: Державна інспекція архітектури та містобудування України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державний центр зайнятості України, відділ культури Білогородської сільської ради;
заклади освіти і науки: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Національний транспортний університет, Національний університет водного господарства та природокористування, Національний університет водного господарства та природокористування;
бізнес: ТОВ ПБ Базис, устрична ферма "Ойстервіль";
національні природні парки: НПП "Подільські Товтри", НПП "Куяльницький", НПП "Карпатський";
громадські організації та об'єднання: ГО ЛІТЕКО, ГО "Явір", ГО "ЧАС ДІЇ", ГО "ТУРБОТА ВМСУ", Турбота ВМСУ, ГО "Етнокод", ГО GoGlobalUA. Спілка будівельників Півдня України, Український національний комітет Міжнародної торгової палати - ICC Ukraine; Сектор з потужним потенціалом для реінтеграції ВПО та ветеранів. На Львівщині створено перші маршрути та екокемпінги за участі ветеранів. У регіонах з високим потенціалом природної привабливості, особливо у західних та центральних регіонах, зростає попит на гідів, рейнджерів, операторів зеленого відпочинку.

Потенціал: 40 000–60 000 робочих місць

- Напрями: екологія, обслуговування природних парків, екопросвіта.
- Ідеально для ветеранів у ролі егерів, екскурсоводів, власників зелених бізнесів.

Рекомендація: Підтримати створення зелених бізнесів та розширити стандарти для екотуризму, детальніше:

Під час засідання учасниками були напрацьовані рекомендації щодо першочергових кроків для розвитку зелених робочих місць у сфері сталого туризму та реінтеграції ветеранів:

1. Розвивати законодавчу базу і нормативні документи які вдосконалять взаємовідносини між суб'єктами надання туристичних послуг і землекористувачами.
2. Розвивати систему екологічної стандартизації і сертифікації в сфері сталого туризму, узгодженої з європейськими критеріями і методами оцінювання.
3. Розвивати інноваційні «грінфілд»-ініціативи (ІГФІ), які стимулюють створення екологічних туристичних об'єктів з низьким впливом на довкілля, сприяють залученню інвестицій і підтримують енергоефективну інфраструктуру.
4. Використовувати адаптивні інструменти сталого розвитку (АЩЕ) – навчальні програми та фінансові механізми для швидкої підтримки громад, бізнесу і ветеранів у набутті нових професій та розвитку зелених проєктів.
5. Розвивати сільський туризм як драйвер економічного зростання регіонів, зберігаючи культурну спадщину і природні ресурси.
6. Забезпечити доступність туристичної інфраструктури для людей з інвалідністю, ветеранів і інших маломобільних груп шляхом застосування оновлених будівельних норм і стандартів безбар'єрності.
7. Підвищити рівень комунікації між бізнесом, громадськими організаціями, навчальними закладами та державними структурами для координації розвитку галузі, особливо на Півдні України.
8. Розвивати науково-дослідні можливості на регіональному рівні для створення сучасних екологічних матеріалів та технологій у будівництві туристичної інфраструктури.
9. Розвивати фінансові інструменти підтримки сталого туризму.
10. Акцентувати увагу на психосоціальній підтримці ветеранів, адаптації робочих місць та створенні гнучких умов праці, що сприяють їхній успішній інтеграції у сферу туризму.

11. Залучати міжнародних партнерів і гранти для масштабного фінансування проєктів сталого туризму та зеленого будівництва.

8. Розмінування територій, відновлення екосистем та стале природокористування
<https://livingplanet.org.ua/novuny/rozminuvannya-teritorij-vidnovlennya-ekosistem-ta-stale-prirodokoristuvannya>

Учасники: представники Головного управління протимінної діяльності, цивільного захисту та екологічної безпеки Міністерства оборони України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, ДСНС України, Державного агентства лісових ресурсів України, Департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної адміністрації, Державного центру зайнятості України, Управління соціального захисту населення Рубіжанської міської військової адміністрації Сєверодонецького району Луганської області, Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління, Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, Інвестиційно-будівельної компанії «2Академіка», ГО «ЧАС ДІЇ», ГО «ТУРБОТА ВМСУ».

Міни та вибухонебезпечні предмети призводять до деградації ґрунтів, забруднення водойм та значного зменшення біорізноманіття, що ускладнює природне відновлення екосистем. Відновлення таких територій вимагає комплексного підходу з урахуванням екологічних особливостей і тривалих програм реабілітації.

Окрім екологічних викликів, існують також технічні та кадрові обмеження. Незважаючи на наявність понад 200 розмінувальних машин, потреба в додатковому сучасному обладнанні та кваліфікованих фахівцях залишається надзвичайно високою. Це створює певні складнощі у прискоренні процесу розмінування та забезпеченні безпеки на очищених територіях.

Контекст та ключові заклики:

Гуманітарне розмінування є критично важливою передумовою для екологічного, економічного та соціального відновлення України. Без очищення територій від вибухонебезпечних предметів неможливо повернути людей, відновити сільське господарство, інфраструктуру, природоохоронні об'єкти та запустити повноцінну економічну діяльність.

Розмінування створює значний потенціал для зелених робочих місць, зокрема у сфері:

- безпосереднього виконання робіт із гуманітарного розмінування;
- екологічного аудиту та моніторингу;
- рекультиватії та відновлення природних екосистем;
- управління відходами та очищення територій;
- сталого землекористування і лісоуправління після очищення.

Існує необхідність системного підходу до інтеграції екологічної складової в усі етапи розмінування. Без екологічної оцінки і після моніторингу існує ризик вторинного забруднення ґрунтів, водойм, руйнування ландшафтів та втрати біорізноманіття.

Найбільший потенціал для створення зелених робочих місць — у сфері відновлення природи після розмінування: посадка лісів, збереження водно-болотних угідь, реабілітація земель, адаптація до змін клімату.

Критично важливе кадрове забезпечення:

- існує брак підготовлених фахівців у сфері екологічного супроводу розмінування;

- підготовка має бути міждисциплінарною — на перетині інженерії, екології, права, управління ризиками;
- необхідно масштабувати програми професійного навчання, включно з реінтеграцією ветеранів та осіб з вразливих груп.

Лісові, заповідні та прикордонні території потребують перегляду в державних планах пріоритезації розмінування. Через високу екологічну цінність та ризики пожеж ці ділянки повинні бути виведені із «непріоритетних» до першочергових.

Необхідна нормативна база для визнання розмінування частиною зеленої економіки:

- визначення терміну «зелені робочі місця» в національному законодавстві;
- включення розмінування та екологічної реабілітації у Національний план відновлення України;
- прив'язка до вимог Європейського Зеленого курсу та Стратегії ЄС з біорізноманіття до 2030 року.

Механізми фінансування мають бути прозорими, сталими та орієнтованими на довгостроковий результат, зокрема:

- компенсаційні механізми для очищення лісів, як і для сільськогосподарських земель;
- підтримка громад у рекультивації через субвенції, екологічні фонди та інструменти міжнародної технічної допомоги;
- залучення приватних операторів розмінування через прозорі тендери, escrow-рахунки та стандарти якості.

Залучення громад є важливим елементом сталого управління очищеними територіями. Місцеві мешканці, ОСББ, землекористувачі, громади мають бути активними учасниками планування, моніторингу та подальшого використання безпечних земель.

Зелені робочі місця у сфері розмінування — це не тільки про працевлаштування, а й про безпеку, гідність і справедливий перехід. Це можливість для ветеранів і постраждалих громад повернутись до активного життя, долучившись до відновлення країни та захисту довкілля.

Потенціал: 20 000–50 000 робочих місць

- Понад 100 000 км² потребують очищення.
- Попит на операторів БПЛА для постдемінінгового моніторингу та відновлення ландшафту.

Рекомендація: Інтегрувати стандарти безпеки та екології в програми перепідготовки демобілізованих саперів.

9. Сільське господарство, лісове господарство, полювання та рибальство

[https://livingplanet.org.ua/novuny/vikliki-mozhливosti-ta-novi-zeleni-robochi-mistsya-v-agropromislovomu-sektori-ta-lisovomu-gospodarstvi](https://livingplanet.org.ua/novyny/vikliki-mozhливosti-ta-novi-zeleni-robochi-mistsya-v-agropromislovomu-sektori-ta-lisovomu-gospodarstvi)

Учасники:

органи державної влади: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державний центр зайнятості України; органи місцевої влади: Асоціація малих міст України, Рубіжанська міська військова адміністрація, Управління соціального захисту населення Рубіжанської міської військової адміністрації Сєвєродонецького району Луганської області, Управління соціального захисту населення Рубіжанської міської адміністрації; заклади освіти і науки: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова;

бізнес: ДП «Ліси України»;

громадські організації: Українська аграрна конфедерація, Федерація органічного руху України, ВГО "Жива планета", ГО «Явір».

Сектор із найбільшою кількістю підприємств (111 950). Пріоритет — органічне виробництво, агроекологія, відновлювальне землеробство, аквакультура.

Потенціал: понад 190 000 робочих місць

- Потреба в працівниках для моніторингу біорізноманіття та посадки лісів.

Прогалини: нестача знань, техніки, фінансування.

Рекомендація: Розробити програми кредитування, супроводу агропроектів та впровадження агротехнологій, детальніше:

1. Національна програма «Зелений фермер»: підтримка малого бізнесу у впровадженні екотехнологій, доступ до мікрогрантів, пільгових кредитів і підтримка ветеранських господарств. Стандарт «зеленої ферми»: добровільна сертифікація, яка допоможе підвищити довіру до продукції та покращити її ринкове позиціонування.
2. Підготовка кадрів: запуск нових освітніх програм у співпраці з аграрними вишами, з фокусом на відновлювальне землеробство, циркулярну економіку, орієнтацію на ветеранів, молодь та жінок.
3. Регіональні зелені кластери: створення пілотних проектів у 3–5 регіонах, які дадуть нові робочі місця в агрологістиці, переробці та ІТ.
4. Інструменти державної та партнерської підтримки:
 - освіта: агрошколи для підготовки нових кадрів;
 - фінанси: мікрогранти та пільгові кредити для фермерів;
 - інфраструктура: розвиток локальних переробних підприємств;
 - сертифікація: доступні сервіси сертифікації та маркетингу;
 - політика: включення зелених ініціатив до стратегічних документів держави.

Аграрний сектор — це не проблема, а частина вирішення ключових викликів:

- створення робочих місць у регіонах;
- екологічне відновлення і виконання кліматичних зобов'язань;
- соціальна адаптація ветеранів, ВПО та молоді через участь у новій агромоделі.
- Українська аграрна конфедерація готова брати участь у пілотних проектах, розробці навчальних програм, створенні дорожньої карти зеленої трансформації, а також просувати ці ініціативи на європейському рівні.

Посилання на гугл форми для реєстрації:

- Сектор «Транспорт та інфраструктура» **10 червня, 14.00** (гібридний формат): <https://forms.gle/apNqPxfbZYUDpLkW7>
- Сектор "Водопостачання, водовідведення та технології очистки" **11 червня, 15.00** (онлайн) <https://forms.gle/no8iUF7uFXdNDGnn8>
- Сектор «Рекультивуація територій, реабілітація колишніх військових полігонів та зон екологічного забруднення» **13 червня, 16.00** (онлайн) <https://forms.gle/cTX7ZpWkJfDvDMqe6>
- Сектор «Енергоефективність, ВДЕ та більш чисте виробництво» **17 червня, 11.00** (гібридний формат) <https://forms.gle/fhkh7TD9vwjYPB7G9>
- Сектор «Екологічні будівельні продукти» **19 червня, 11.00** (гібридний формат) <https://forms.gle/sdcuWhbu9aiyWHLP6>

- Сектор «Сталий туризм» **20 червня, 11.00** (гібридний формат) <https://forms.gle/RUuTjktueDrEH9u6>
- Сектор «Розмінування земельних та лісових ділянок, будівель та споруд» **24 червня, 11.00** (гібридний формат) <https://forms.gle/komexBxnfFWsxe676>
- Сектор «Сільське господарство, лісове господарство, полювання та рибальство» **25 червня, 11.00** (гібридний формат) <https://forms.gle/eGpt4pyLdxQHisc6>
- Сектор «Роботодавці та представники урядових і неурядових організацій» **26 червня, 11.00** (гібридний формат) <https://forms.gle/voVbGoFtkCczg2aq8>

Круглий стіл <https://livingplanet.org.ua/novuny/pidsumki-kruglogo-stolu-zeleni-robochi-mistsya-dlya-vidnovlennya-ta-evropejskoji-integratsiji-ukrajini>

Учасники круглого столу обговорили стратегічні напрями розвитку зелених робочих місць, необхідність інтеграції державних, приватних і громадських ініціатив, а також актуальні інструменти підтримки підприємств і працівників у процесі переходу до сталого розвитку.
<https://livingplanet.org.ua/images/2025/26-06-2025-Green-Jobs.pdf>

Учасники:

органи державної влади: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство економіки України, Міністерство освіти і науки України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Директорат професійної освіти Міністерства освіти і науки України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, Департамент захисту довкілля та адаптації до зміни клімату Київської міської державної адміністрації, Виконавчий орган влади, Національний банк України, Державне підприємство «Українська служба стандартів», Державне підприємство «Ліси України», Управління житлово-комунального господарства та будівництва Печерської районної державної адміністрації в місті Києві;

органи місцевого самоврядування: Вінницька міська рада, Покровська територіальна громада, Асоціація малих міст України;

заклади освіти та науки: Національний транспортний університет, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Інститут післядипломної освіти Національного університету харчових технологій, Херсонський державний університет, Одеська державна академія будівництва та архітектури, Інститут агроєкології і природокористування Національної академії аграрних наук України, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Зенона Гжицького, Інститут ветеранів Київського національного університету будівництва і архітектури, Навчально-науковий інститут Українського державного хіміко-технологічного університету;

бізнес: ТОВ "Українські офіси розмінування", GМK Center, Проектна компанія "ЮНІВЕР", ТОВ «Розвиток Побужжя», ТОВ "ФІРМА "ФАВОР", ТОВ "ФАРБИ КОЛОРІТ", ТОВ "ТЕРВІКНОПЛАСТ", Укрцемент, водоканал, фермерське господарство, АКМЕ, Afina;

громадські організації: ВГО "Жива планета", ГО "Посох НТ", ГО "Міжрегіональний центр наукових досліджень та експертиз", ГО "Батьківський Альянс Дніпра", Спілка будівельників Півдня України, Конфедерація будівельників України, Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь, ГС «Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь», ГО "Зелений патруль України", , WWF-Україна, ЕкоПолітика, Національний екологічний центр України, представники громадської ради та молодіжної ради Міндовкілля.

Підсумки круглого столу:

Інвестиційні потреби та виклики: Учасники круглого столу підкреслили необхідність значних інвестицій для розвитку зелених робочих місць в Україні. Війна завдала великих

збитків інфраструктурі та довкіллю. Особливо гостро стоїть питання кадрового дефіциту, що ускладнює розвиток ключових секторів, таких як зелена енергетика, будівництво та сільське господарство.

Інтеграція зеленого фінансування: Було наголошено на важливості впровадження європейських стандартів і інтеграції принципів Європейського Зеленого курсу у національну політику. Зелене фінансування має бути спрямоване на підтримку модернізації галузей з високим потенціалом доданої вартості, розвиток зеленої інфраструктури та ресурсоефективних технологій.

Управління освітою та розвиток професійних кваліфікацій: Представники Міністерства освіти і науки України акцентували увагу на активній роботі з адаптації професійної освіти до сучасних викликів. Розробляються нові освітні програми з акцентом на зелену енергетику, будівництво та екологічні принципи, що має сприяти підготовці кваліфікованих кадрів для зеленого ринку праці.

Реінтеграція ветеранів та соціальна інклюзія: Екоіндустріальні парки, зелене будівництво, сталий туризм та транспорт розглядаються як найбільш пріоритетні сектори для реінтеграції ветеранів, вимушено переселених осіб та інших вразливих груп. Учасники підкреслили значення справедливого розподілу ресурсів, гідності та підтримки громади в процесі післявоєнного відновлення.

Залучення інвестицій та важливість практичних проєктів: Учасники відзначили потребу у демонстраційних проєктах і добровільних стандартах, які можуть слугувати прикладами для широкого впровадження. Акцент зроблено на системному підході, що включає планування, трансформацію процесів і синхронізацію з європейськими нормами.

Збереження національної ідентичності у зеленому розвитку: Необхідно враховувати національний культурний спадок, зокрема традиційну архітектуру, у сталому розвитку.

Розвиток потенціалу та співпраця: Координація між урядом, бізнесом, освітою і громадськістю – основа ефективної зеленої трансформації.

Висновки і рекомендації:

Проведені фокус-групи дозволили сформувані як **секторальні аналітичні висновки**, так і **кросс-секторальні узагальнення**, які підтверджують доцільність масштабного розвитку зеленого ринку праці як інструменту сталого відновлення та соціальної інтеграції ветеранів.

Основні кросс-секторальні спостереження:

- **Ветерани вмотивовані та потенційно добре підготовлені до роботи в зелених секторах**, зокрема завдяки досвіду в логістиці, інженерії, управлінні персоналом, безпеці та роботі в польових умовах.
- Водночас **відсутність визнаних цивільних сертифікацій**, чітких визначень зелених професій та формалізованих механізмів трансферу військового досвіду є бар'єром.
- **Потенціал зелених секторів залишається значною мірою нереалізованим** через відсутність податкових/фінансових стимулів, регуляторної підтримки та системної координації на рівні державної політики.

Узагальнені рекомендації (підтверджені у всіх фокус-групах):

1. **Розробити Національну таксономію зелених робочих місць**, що відповідатиме класифікації екологічних товарів та послуг ЄС (EGSS) та сприятиме стандартизації підходів до формування політики.

2. **Створити карту відповідності військових навичок до цивільних зелених професій,** з особливим акцентом на транспорт, інфраструктуру, екологічний нагляд, технічне обслуговування та охорону довкілля.
3. **Впровадити модульні програми перекваліфікації,** з акцентом на практичне навчання, стажування, наставництво та залучення приватного сектору. Варто активізувати можливості, враховуючи що 42% роботодавців вже готові надавати стажування.
4. **Запровадити спеціальні програми підтримки ветеранського підприємництва,** з урахуванням попереднього досвіду (понад 1 100 грантів — потенціал створення 2 200 робочих місць).
5. **Інтегрувати зелені критерії у державні закупівлі, місцеві програми зайнятості, гранти та субсидії,** щоб стимулювати попит на зелені професії.
6. **Розвивати муніципальні політики та локальні екологічні плани,** які передбачають працевлаштування ветеранів у зелені сектори (розбудова інфраструктури, рекультивація, управління ресурсами тощо).
7. **Запровадити нові кваліфікаційні стандарти та освітні програми,** з урахуванням принципів Європейського зеленого курсу та цілей сталого розвитку.
8. **Забезпечити інтеграцію принципів гендерної рівності, професійної етики та інклюзивності** у всі заходи з розвитку зеленого ринку праці.